

НІМЕЦЬКІ ЕЛЕМЕНТИ У РОМАНІ МАРКУСА ЗУЗАКА «КРАДІЙКА КНИЖОК»

Семен Г. Я., Черська Ж. Б.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Стаття присвячена використанню німецької лексики, фраз, вигуків та речень у тексті роману Маркуса Зузака «Крадійка книжок». Установлено семантичний обсяг описуваного матеріалу: у романі автор найчастіше використовує власні назви, зокрема імена та прізвища персонажів, назви міст, вулиць, пісень, вивісок, магазинів. З'ясовано, що німецькі елементи мають різноманітну стилістичну диференціацію, проте в основному використовуються для створення місцевого колориту, мовної характеристики персонажів, посилення драматичності оповіді.

Ключові слова: іноземні слова, знижена лексика, німецькі елементи, стилістична функція, значення слова.

Semen H. Ya., Cherska Zh. B. The German elements in Marcus Zusak's novel "The Book Thief". Marcus Zusak's novel "The Book Thief" alongside unusual choice of the narrator – Death, text and paragraph segmentation, excessive use of microparagraphs is also characterised by foreignisms. The events described take place in Nazi Germany during the World War II in a small town near Munich. Foreign inclusions were used by many writers and have been described in scientific sources. The article analyses the peculiarities of Marcus Zusak's usage of foreign inclusions which are German words, expressions, phrases, greetings, exclamations and sentences. They are emphasised against the basic language of the narration which is English. German elements include names of the cities and towns, streets and squares, names of the characters, names of the shops, titles of the books and songs. They also denote addresses and abbreviations and are mostly translated by means of the device of parallel introducing of two or more nominations (O. Z. Klymenko). German elements are always printed in italics whereas the translation of them is not. Some German words are swear words and from the point of view of stylistic differentiation belong to low colloquial. They serve as a means of speech characteristics. German words may have English endings. They are used in the titles of the chapters. The narration includes the Duden Dictionary Meaning of seven German words that either correspond or contradict the story. The functions of German elements are to create local colour of the described events, to show the vivid picture of the tragic wartime and its losses, to add to the authenticity and dramatic character of the narration.

Key words: foreignisms, swear words, German elements, stylistic function, word meaning.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок» став світовим бестселером. Він перекладений багатьма мовами. За романом знято фільм із однойменною назвою. Дія відбувається у Німеччині, де до влади прийшли фашисти. Події розгортаються в період Другої світової війни. Автор походить із сім'ї німецьких емігрантів, які поселилися в Австралії. Роман написано англійською мовою, але містить значну кількість німецьких елементів, функціонування яких у тексті стане центром уваги пропонуваної розвідки.

Іноземні слова розглядаються у стилістиці як складова частина спеціальної лексики, їх можна включити як до літературної, так і розмовної спеціальної лексики. Іноземні слова та вислови – це одиниці іншої мови, які використовуються okazionalno. Їх не вважають виражальними засобами мови, проте вони можуть вживатися в певних контекстах з певним стилістичним навантаженням [5, 105]. У літературі відзначається той факт, що іншомовні слова зазвичай виділяються курсивом [5, 57], який домінує за частотою використання та різноманітністю функцій серед графічних засобів виділення [8, 15; 2, 53]. Учені розмежовують іноземні слова і варваризми, що вже стали фактом англійської мови та є історичною категорією (e.g. *chic-stylish*). Як відомо, іноземні слова не належать до словникового запасу англійської мови, не фіксуються в англійських словниках [7, 87].

Одна із функцій використання іноземних слів у художньому тексті – створення місцевого колориту. Ними послуговуються для зображення умов життя, конкретних фактів та подій, традицій та звичаїв, для відображення певного середовища, створення своєрідного тла оповіді [7, 88]. Прикладом може бути вживання німецького слова в романі Ернеста Хемінґуея «Прощавай зброє!»:

My Austrian sniper's rifle with its blued octagon barrel and the lovely dark walnut, cheek-fitted schützen stock, hung over the two beds (1, 291).

Переклад та пояснення зазвичай подаються у коментарях: *schützen* (Germ.) sniper's (1, 291). Так звана операція або засіб паралельного підключення, що передбачає одночасне номінування тієї чи тієї реалії, чергування іноземного слова із паралельним аналогом, полегшує читачеві розуміння незнайомого слова [1, 63]. Тому аналіз використання іноземних слів у англійському тексті роману Маркуса Зузака «Крадійка книжок», який відзначається великою кількістю німецьких елементів, що слугують як засобами для полегшення розуміння сюжету, так і для відтворення місцевого колориту, постав актуальним і перспективним напрямом дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Іноземну лексику, використану в тексті, лінгвісти кваліфікують як іншомовні вкраплення [4], іншомовні включення [3], іншомовні слова [6]. А. П. Ладиненко відзначає, що іншомовні включення (ІВ) ста-

ють непрямыми локальними маркерами історичної атмосфери та колориту місцевості, відіграють спеціальну роль у створенні хронотопу (М. Бахтін) – часопростору [3, 67], Інакше кажучи, у результаті їх використання створюється більш яскрава автентична картина подій. На думку автора, послугування іншомовними вклученнями дає змогу максимально наблизити зображуване до реальної дійсності [3, 69]. А. П. Ладиненко також справедливо вказує на необхідність подальшого детального розгляду питання про використання іншомовних вклучень у тексті базової мови розповіді [3, 7].

Формулювання мети та завдань статті. Роман Маркуса Зузака «Крадійка книжок» надає достатньо широкі можливості дослідити використання іноземних вкраплень – німецьких елементів – у художньому тексті. Тому мета статті – виявити та описати особливості німецьких елементів в англійському тексті роману. **Завдання** дослідження – відбір прикладів використання слів, висловів та речень німецькою мовою; визначення ролі німецькомовних елементів у контексті та окреслення особливостей вживання іншомовних слів для розвитку сюжету, оцінки поведінки героїв, створення місцевого колориту, мовної характеристики персонажів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Маркус Зузак майстерно описує місцевий колорит у романі, часто вдаючись до німецькомовної лексики у діалогах. У Мольхінгу, де опинилася Лізел Мемінгер під час війни, існувало декілька груп, кожна з яких мала лідера. Учасники груп належали до різних вікових категорій, часом наймолодшим було по шість років. Коли один із таких лідерів, Артур Берг, побачив Лізел та Руді і зрозумів, що одинадцятилітні голодні підлітки хотіли приєднатися до його групи, він почав розмову першим:

Und? he asked. And? (2, 158)

Оскільки читач може зовсім не володіти німецькою мовою, у тексті німецькі елементи перекладаються. Дуже рідко перекладу може не бути – у випадку вживання загальновідомих німецьких слів чи висловів або якщо слово чи фраза були перекладені раніше. Німецькі елементи в тексті роману завжди виділяються курсивом. Переклад курсивом не виділяється. Артур Берг дає настанови та команди, а далі перепитує:

Richtig? / Richtig? It was a chorus (2, 159).

З-поміж німецької лексики, яка використовується в романі, особливе місце посідають лайливі слова *Saumensch* та *Saukerl*. Роза звертається так до Лізел та свого чоловіка. Це її звичне звертання і, коли його немає, оточенню чогось бракує: *Mama was not the same – she didn't berate (2, 431).*

Автор пояснює значення слів на початку роману, і вже потім ці слова зниженого стилістичного тону з'являються не лише у мовленні дорослих, але й у мовленні підлітків та виділяються курсивом.

Німецьке слово, яке позначає монету, підкреслює незвичність знахідки Лізел та Руді: ... *they found one pfenning on the ground (2, 161).* Назва німецької монети знову трапляється в тексті, але у трохи іншій ситуації. Лізел з'їла занадто багато яблук і їй стало погано. Тому Руді та Лізел вирішили не їсти про-

дукти, яких їм було забагато, а продавати мешканцям міста. Так вони вчинили з каштанами і заробили шістнадцять монет. У звертанні Лізел до сусідів вживається назва монет німецькою мовою:

"If you have a few pfenning to spare", Liesel said at each house, "I have chestnuts!" (2, 174).

Іменник *pfenning* у даному контексті вживається в однині, а не в множині ймовірно тому, що Лізел розуміла: сусіди не можуть виділити їй багато монет. Ця лексична одиниця використана в описі втечі Макса Ванденбурга, який віддав свій останній гріш, щоб урятуватися від загибелі:

Max gave him every last pfenning to make a trip (2, 23).

Німецькі елементи в тексті роману можуть мати англійські закінчення. Вигук-привітання, типовий для нацистської Німеччини того часу, унаслідок конверсії стає дієсловом і вживається в минулому часі:

He Heil Hitlered when it was asked of him and he flew the flag on the right days (2, 191).

Так, автор описує Ганса Губерманна, що належав до тих прошарків німецького суспільства, яким влада здавалася чужою, на відміну від його сина, який повністю підтримував Гітлерівський режим. У романі часто з'являються трагічні картини переслідувань єврейського населення:

Then came November 9. Kristallnacht. The night of broken glass (2, 200).

Відокремлення, одночленне речення та подальший переклад як пояснення слова слугують для передачі трагізму подій, які знищили багато людських доль. Коли у двері стукали і наказували «*Aufmachen!*», це означало: у дім прийшло горе. У наступному абзаці автор пропонує опис реакції родини, яка зрозуміла небезпеку, але ніхто з членів родини не рухався. Вдруге наказ подається англійською мовою:

Again. "Open up" (2, 200).

У романі подибуємо німецькі власні назви: Stuttgart та Molching, які не виділяються курсивом, бо як географічні назви повністю асимілювалися англійською мовою. Адреса вказана німецькою мовою і виділена курсивом, оскільки це важливо для розвитку сюжету твору:

Hans Hubermann Himmel Strasse 33, Molching (2, 202).

Після бомбардування не стало за декілька хвилин багатьох вулиць у містечку, їхні назви подано у вигляді переліку як перекличка при перевірці у таборі для підкреслення трагізму ситуації:

A Rollcall of streets / Munich, Ellenberg, Johannson, Himmel / The main street + three more / in the poorer part of town (2, 534).

Німецькі елементи вживаються у підзаголовках окремих сегментів глави. Назва книги Адольфа Гітлера, вперше опублікованої 1925 року, яка стала ідеологічною основою німецького націонал-соціалізму і проголошена нацистами головною книгою для населення Третього рейху, з'являється у тексті роману німецькою мовою та виділена курсивом у усьому творі:

Mein Kampf (2, 203).

Автор вдається до низки стилістичних прийомів, використовуючи вкраплення для передачі дій та емо-

ційного стану персонажів. Так, Лізелъ хоче помститися дружині мера за відмову від послуг Рози, яка втратила таким чином можливість заробітку. Декілька разів Лізелъ та Руді підходили до будинку мера, але вікно бібліотеки було зачинене. Лише коли підлітки вп'яте наблизилися до вікна, воно виявилось відчиненим. На запитання Руді: *Is that window open?* (2, 296) Лізелъ відповіла: **Jawohl!** (2, 296). Слово перекладене як: *It sure is!* (2, 296).

Наступне речення англійською мовою вказує на надзвичайну схвильованість і стурбованість дівчини:

And how her heart began to heat (2, 296).

Маркус Зуак часто використовує засіб мікро-сегментації тексту – речення, яке утворює мікроабзац, вжите з нового рядка [5, 63]. Німецькі елементи сприяють емоційності оповіді, створюють атмосферу автентичності опису драматичних подій, заганяють увагу читача на певних моментах твору.

В окремих випадках німецькі елементи використовуються для позначення невисловлених думок:

What's going on? Rudy whispered sharply from outside, but she waved him a backhander that meant Halt's Maul. Keep quiet (2, 298).

Руді попереджає Лізелъ про небезпеку, про те, що у будинку увімкнули світло і, можливо, господарі ідуть вниз по сходах. Лізелъ реагує коротко: **Scheisse** (2, 299).

Книги, яку шукає Лізелъ, немає на полиці. Дівчина оглядає все довкола, знаходить книгу на столі в мера і спокійно забирає її. Руді підганяє Лізелъ:

Run, run! Schnell! (2, 299)

Слово *schnell* (швидко) автор свідомо не перекладає задля передачі небезпеки та екстремальної поведінки.

Німецькі елементи трапляються в назвах глав. *The Schmunzeller* – назва сьомої глави шостої частини книги. Вона коротка, навіть не охоплює дві сторінки. Іменник у тексті перетворюється у дієслово і має англійське закінчення *-ed*:

Rudy schmunzelled (2, 356).

Руді прийшов у невідповідний момент, сім'я боялася, що це нацисти. Запитуючи про травму під час гри у футбол, хлопець використовує німецькі фрази: **Alles gut, Saumensch? The injury, I mean** (2, 356).

Відповідаючи на запитання хлопця, Лізелъ мала на увазі не лише свій фізичний стан, найважливіше, що Макса не викрили і нацисти поки нікого не забрали. Дівчина зробила для цього дуже багато і тому почувалася добре:

She was fine (2, 356).

Тест включає пояснення слів з німецького словника, які відіграють важливу роль у розвитку подій: **Duden Dictionary Meaning #2:**

Verzeihung – *forgiveness: to stop feeling anger; / animosity or resentment. / Related words: absolutions, acquittal, mercy* (2, 376).

Слово має безпосереднє відношення до опису почуттів Ільзи Германн, дружини мера, висловлених у листі до Лізелъ з приводу її вчинків. Ільза Германн намагається зрозуміти дівчинку і допомогти їй.

У тексті пояснюються також німецькі абревіатури, які стосуються зазначених подій:

LSR / Luftschutzraum / air-raid shelter (2, 349).

Іменник *Luftschutzraum* використовується в романі і з іншою складовою та позначає поняття, близьке до вказаного:

They didn't need a Luftschutzwarte – an air-raid supervision (2, 381).

Інша абревіатура, важливість якої підкреслено за допомогою винесення у підзаголовок курсивом, наголошує на особливих завданнях дивного підрозділу. Німецька назва перекладена англійською, однак вустами персонажів твору автор розкриває завуальований зміст:

LSE- Luftwaffen Sonderheit – Air Force Special Unit (2, 437).

У тексті зазначений перелік завдань цього загону: гасити пожежі, укріплювати стіни будинків, рятувати кожного, хто постраждав від бомбардування. Проте Ганс дізнається, що була й альтернатива до цього акроніму:

The men in the unit would explain to him on his first day that it really stood for Leichen Sammlereinheit – Dead Body Collectors (2, 437).

Німецькою мовою подається в тексті роману назва гімну: ... *From other shelters, there were stories of singing Deutschland über alles* (2, 383).

Імена та прізвища сусідів мають німецьке походження: **Frau Holtzapfel, Frau Diller** (замість **Mrs Holtzapfel, Mrs Diller**), подані в окремих випадках без перекладу для підкреслення німецького колориту на відміну від позначення родини у множині, оскільки як в англійській, так і в німецькій мовах прізвище вживається у множині та йому передують означений артикль, якщо йдеться про подружжя (чоловіка і дружину разом): **The Fiedlers (Die Fiedlers)** (2, 393).

Німецькі елементи стають важливим чинником мовної характеристики не лише головних (Лізелъ, Руді, Ганс, Роза), а й другорядних персонажів роману. Так, пані Гольцапфель настільки сподобалася книга, яку Лізелъ читала в бомбосховищі, що вона запропонувала почитати цей твір у себе вдома, однак жінка розуміла, що слід попросити дозволу у Рози. Сусідки ворогували роками. Роза зустріла її вороже, на що пані Гольцапфель відреагувала таким чином:

It that how you greet everyone, who shows up at your front door? What a G'sindel (2, 393).

Важливість та трагічність ситуації Маркус Зуак змальовує, використовуючи німецьку лексику без перекладу. Коли в'язнів вели вулицями міста, першою здогадалася старша жінка:

Die Juden, she said. The jews (2, 397).

Одразу після цих слів у тексті запропоноване пояснення одного із ключових слів:

Duden Dictionary Meaning #2 / Elend – misery: / great suffering / unhappiness and distress. / Related words: anguish, torment, despair; / wretchedness, desolation (2, 397).

Знедолених євреїв вели на каторжні роботи в табір смерті Дахау. П'ять споріднених слів, які позначають поняття «нещастя», підкреслюють трагедію єврейського народу. Для зображення конвою та втілення в життя нацистських ідей використане німецьке позначення:

Some of those soldiers were only boys themselves. They had the Führer in their eyes (2, 399).

На основі цього прикладу продемонстроване вживання англійського артикля із німецьким іменником *Führer*, який засвідчує усю ницість фанатичної відданості фашистській ідеології.

Ганса Губерманна відправляють на фронт за те, що він дав кусень хліба старому в'язню. Роза і Лізель проводжають його на вокзал:

Liesel took Papa's hand. She held it all the way along Munich Street, to the Bahnhof. The train was already there (2, 430).

Німецьке слово на позначення вокзалу слугує для передачі місцевого колориту та напруженої атмосфери місця, з якого для багатьох військовослужбовців наче починається новий відлік часу, новий період жахів і страждань.

Руді вирішує піти з дому і розуміє, що може це зробити лише із Лізель. Їхня коротка розмова передається німецькою мовою: *Kommst? Ja!* (2, 431).

Лізель байдуже, куди йти. Вона тільки чітко збагнула, що мусить зупинити хлопця, і це їй вдалося.

Німецькою мовою написане привітання до Різдва в тексті роману:

Frohe Weihnachten. Liesel replied. She helped him up, straightening the suit. Merry Christmas (2, 461).

Слова звучать у майстерні батька Руді, який був тоді біля Відня. Вивіску улюбленого магазину автор подає як окреме речення німецькою мовою та виділяє графічно:

STEINER-SCHNEIDERMEISTER (2, 459).

Особливу роль у романі має сцена, коли Руді кладе медведика на плече помираючому пілотові. Діалог хлопчика і військового доволі не простий. Вони розмовляють різними мовами. Використання двох мов – англійської та німецької, непорозуміння та одночасно вдячність надають авторові можливість зобразити усю драматичність подій, де пілот та ворог отримує подарунок від німецького підлітка:

The dying man breathed it in. He spoke in English, he said: "Thank you!" (2, 495).

Проте Руді не зрозумів пілота:

What? Rudi asked him. Was hast du gesagt? What did you say? (2, 495).

Німецька лексика використовується автором роману для передачі емоційного стану героїв, для заспокоєння і надання надії. Так, Лізель, яка залишилася живою після бомбардування і запитувала, чи вона справді опинилася на вулиці Гіммель, чує заспокійливі слова свого рятівника із LSE англійською, а згодом і німецькою мовою:

This is Himmel. You got bombed, my girl. Es tut mir leid, Schatzi. I am sorry, darling! (2, 537).

Висновки та перспективи подальшого дослідження у цьому напрямі. Проведений аналіз текстового матеріалу роману Маркуса Зузака «Крадійка книжок» свідчить про значне використання автором німецьких елементів – окремих слів, фраз та речень. Часто вживаними є німецькі власні назви, імена та прізвиська головних та другорядних персонажів німецькою мовою, оскільки події відбуваються у нацистській Німеччині періоду Другої світової війни. Географічні назви міст і поселень, назви вулиць, магазинів, пісень сприяють передачі місцевого колориту. Іншим вкрапленням є лайливі слова, які часто з'являються в тексті і властиві як мовленню дорослих, так і підлітків.

Німецькі елементи характеризуються різноманітною стилістичною диференціацією. У тексті роману зафіксовані словникові пояснення німецьких слів, ключових для розвитку сюжету. Одна із головних героїнь твору Лізель використовує тлумачний словник німецької мови. У романі наявні приклади відповідності та невідповідності значення слова до подій, які описуються. Сім лексичних одиниць із тлумачного словника спершу подано німецькою мовою, далі перекладено англійською та пояснено за допомогою супровідних слів чи синонімів. Більшість німецьких слів, фраз та речень мають англійський переклад.

Основні функції німецьких елементів у романі – створення місцевого колориту, мовної характеристики персонажів, посилення драматичності опису. Перспективним, на наш погляд, може стати аналіз перекладу уривків твору іншими мовами, зокрема українською, визначення засобів макро- та мікросегментації тексту, опис стилістичних засобів у романі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко О. Л. Іншомовна лексика в художньому дискурсі / О. Л. Клименко // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія : [зб. наук. праць]. – Одеса, 2016. – Вип. 24. – Т. 2. – С. 162–164.
2. Козуб Г. Н. Стилистические ресурсы иноязычной лексики (на материале произведений А. С. Пушкина) / Н. Г. Козуб // Нові підходи до філології у вищій школі : [зб. наук. праць / за ред. А. М. Науменка]. – Запоріжжя, 1998. – С. 53.
3. Ладиненко А. П. Використання іншомовних включень в англійських художніх текстах для створення атмосфери часу та місця дії / А. П. Ладиненко // Одеський лінгвістичний вісник / гол. ред. Н. В. Петлюченко. – Одеса, 2017. – Вип. 10. – Т. 1. – С. 67–70.
4. Мельник С. М. Іншомовна лексика як джерело лексичних інновацій у художній прозі кінця ХХ–початку ХХІ століття / С. М. Мельник // Лінгвістика : [зб. наук. праць]. – Луганськ : ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – № 2 (20). – С. 186–193.
5. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка : [уч. пособие] / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К. : Вища шк., 1984. – 247 с.
6. Шульга Д. О. Лінгвостилістичні особливості вживання іншомовних слів в епістолярії М. Хвильового [Електронний ресурс] / Д. О. Шульга // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Філологія. Мовознавство. – 2011. – Т. 148. – Вип. 136. – С. 65–67.
7. Galperin I. R. Stylistics: a Manual / I. R. Galperin. – Moscow : Vysšaja Škola, 1981. – 334 p.
8. Kukhareno V. A. A Book of Practice in Stylistics: A Manual / V. A. Kukhareno. – Vinnytsia : Nova knyga, 2000. – 160 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Hemingway E. A Farewell to Arms / Ernest Hemingway. – Moscow : Progress Publishers, 1976. – 320 p.
2. Zusak M. The Book Thief / Markus Zusak. – London : A Random House Group Company, 2007. – 557 p.